

● ΑΠΟΨΕΙΣ

Το Ισοζύγιο πληρωμών, καθοριστικός παράγοντας για τις επιλογές της νέας οικονομικής πολιτικής

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΑΛΟΓΟΣΚΟΥΦΗ (*)

ΜΕΤΑ από δύο σημαντικές εκλογικές αναμετρήσεις το 1984 και το 1985, η κυβέρνηση, για πρώτη φορά μετά το 1981 βρίσκεται σε θέση να σχεδιάσει την οικονομική της πολιτική έχοντας μπροστά της άνετα χρονικά περιθώρια. Έτσι, τα γενικά οικονομικά κριτήρια αναμένεται να έχουν αυξημένο ειδικό βάρος απέναντι στον λεγόμενο «πολιτικό ρεαλισμό», που συνήθως μεταφράζεται στην προσπάθεια να ικανοποιηθούν βραχυπρόθεσμα όσο το δυνατόν περισσότεροι ψηφοφόροι (1).

Οι αντικειμενικές συνθήκες για την υιοθέτηση μιας ορθολογικής οικονομικής πολιτικής, όσο γίνεται πιο ανεξάρτητης από ιδεολογικές προκαταλήψεις, ποτέ δεν ήταν καλύτερες τα τελευταία δέκα χρόνια. Η κυβέρνηση έχει πρόσφατη τη λαϊκή επιδοκμασία, ικανότατο και έμπειρο πιά στελεχιακό δυναμικό, γνώση των προβλημάτων και νέα οικονομική ηγεσία που δεν δεσμεύεται από όλες τις επιλογές του παρελθόντος. Τα προβλήματα της οικονομίας είναι ωστόσο πολύ πιο αυξημένα και τα περιθώρια έχουν στενέψει.

Κατά γενική σχεδόν ομολογία, το κυριότερο και πιο πιεστικό από τα προβλήματα αυτά είναι το μεγάλο έλλειμμα του εξωτερικού ισοζυγίου. Ο εξωτερικός μας δανεισμός έχει ανεβεί επικίνδυνα, και τα τοκοχρεωλύσια ήδη αποτελούν μεγάλο βάρος για την ελληνική οικονομία. Στο άρθρο αυτό εξετάζουμε με κάποια λεπτομέρεια τις μακροοικονομικές επιλογές που έχει μπροστά της η κυβέρνηση, αν αποφασίσει να θάλει το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών σε άμεση προτεραιότητα. Θα αναφερθούμε επίσης με συντομία στις πιθανές επιπτώσεις των επιλογών αυτών στους άλλους οικονομικούς στόχους, όπως η καταπολέμηση του πληθωρισμού και της ανεργίας.

Πριν προχωρήσουμε θέλουμε να τονίσουμε ότι η αναφορά στη μακροοικονομική πολιτική δεν σημαίνει ότι αγνοούμε τα μέτρα μικροοικονομικού χαρακτήρα. Αυτά, που κυρίως απευθύνονται στις λεγόμενες «διαρθρωτικές» αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, είναι ίσως ακόμη σπουδαιότερα. Η μελέτη και ο σχεδιασμός των απαιτούμενων παρεμβάσεων είναι έργο γιγαντιαίων διαστάσεων, που υποθέτω ότι πρέπει να αναληφθεί στα πλαίσια ενός μακρόπνοου προγράμματος αναμόρφωσης των πλαισίων λειτουργίας τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα. Οι επιλογές βεβαίως είναι πολιτικό πρόβλημα και δεν θα μας απασχολήσουν εδώ. Ωστόσο, η πιεστικότητα του προβλήματος του ισοζυγίου πληρωμών απαιτεί μέτρα άμεσης απόδοσης. Οι «διαρθρωτικές» λύσεις έχουν πολύ μεγάλες χρονικές υστερήσεις, τόσο μέχρι να σχεδιαστούν και να εφαρμοσθούν, όσο και μέχρι να φανούν τα αποτελέσματά τους.

Η διάκριση θέτουμε μακροοικονομικής και μικροοικονομικής πολιτικής δεν παύει να είναι

σε μεγάλο βαθμό αυθαίρετη. Τομείς της μικροοικονομικής πολιτικής, όπως η δημοσιονομική, η νομισματική, η συναλλαγματική και η πολιτική τιμών και εισοδημάτων έχουν πολλές μικροοικονομικές επιδράσεις, καθώς σε πολλές περιπτώσεις επηρεάζουν την οικονομική δραστηριότητα μεταβάλλοντας σχετικές τιμές. Η συναλλαγματική πολιτική επηρεάζει την σχετική τιμή εισαγομένων-εξαγωγόμενων, ή διεθνώς εμπορευσίμων και μη αγαθών, η πολιτική τιμών και εισοδημάτων επηρεάζει ανάμεσα στα άλλα τους πραγματικούς μισθούς, η νομισμα-

Οι προσαρμογές που θα χρειασθούν είναι κάθε άλλο παρά ανώδυνες. Θα είναι ωστόσο το πρώτο βήμα για την σταθεροποίηση επιτέλους της οικονομίας και για την οποία θα πρέπει να βιαστούμε πριν αρχίσουν οι δανειστές μας να μας επιβάλλουν τους όρους τους.

τική πολιτική τα επιτόκια, και η δημοσιονομική πολιτική τις πιά πολλές από τις σχετικές τιμές στην οικονομία, καθώς και τη σχέση και διάρθρωση ιδιωτικού και δημόσιου τομέα.

Η υποτίμηση του νομίσματος

Ας πάμε λοιπόν, μετά τις διευκρινήσεις αυτές, στα μέσα που έχει στη διάθεσή της η κυβέρνηση για τον περιορισμό του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών. Αυτά είναι, σύμφωνα και με τις πρώτες ανακοινώσεις του υπουργού Εθνικής Οικονομίας στις 5/8/85, η συναλλαγματική πολιτική (υποτίμηση ή και διολίσθηση), η πολιτική εισοδημάτων (ΑΤΑ) και η πολιτική συνολικής ζήτησης («λιτότητα» ή όχι, περιορισμός δημοσιονομικών ελλειμμάτων) (2).

Το κατά παράδοση σπουδαιότερο μέσο αντιμετώπισης προβλημάτων στο ισοζύγιο πληρωμών, όταν τα ελλείμματα έχουν μονιμοποιηθεί, είναι η υποτίμηση, είτε απότομη, είτε σταδιακή με τη μορφή της «διολίσθησης». Η υποτίμηση αλλάζει την πραγματική ισοτιμία, δηλαδή αυξάνει την σχετική τιμή των διεθνώς εμπορευσίμων αγαθών έναντι των μη εμπορευσίμων. Έτσι επέρχεται αύξηση της υπερβάλλουσας ζήτησης για μη εμπορεύσιμα και μείωση για εμπορεύσιμα. Με τον τρόπο αυτό το εμπορικό έλλειμμα μειώνεται (3).

Υπάρχει η άποψη ότι η υποτίμηση έχει αποτέλεσμα αύξηση του πληθωρισμού και επιδείνωση της ύφεσης. Για την επίδραση στον πληθωρισμό γίνεται επίκληση στο γεγονός ότι η τιμή των εμπορευσίμων αγαθών υπεισέρχεται στον υπολογισμό του τιμάρθιμου, και έτσι μια αύξηση τους αυξάνει τον τιμάρθιμο. Ωστό-

σο εδώ πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ μονομενώνυμης αύξησης του τιμάρθιμου, και της πληθωριστικής διαδικασίας, που χαρακτηρίζεται από συνεχείς αυξήσεις. Η άμεση επίδραση της υποτίμησης στον τιμάρθιμο είναι και μικρή και πρόσκαιρη. Ας πάρουμε για παράδειγμα μια υποτίμηση 30%, που αμέσως αυξάνει την τιμή των εμπορευσίμων κατά 30% (4). Αν ο συντελεστής των εμπορευσίμων στον τιμάρθιμο είναι 30% επίσης, τότε έχουμε ύψωση του τιμάρθιμου κατά 9%. Προσοχή όμως. Ο χαρακτήρας της ύψωσης αυτής δεν είναι αναγκαίως πληθωριστικός. Την επόμενη περίοδο, αν δεν υπάρξουν άλλες υψωτικές τάσεις ο τιμάρθιμος θα παραμείνει σταθερός. Μερικές από τις προϋποθέσεις για να μην έχουμε επιτάχυνση του πληθωρισμού από την υποτίμηση θα τις εξετάσουμε παρακάτω. Το σημαντικό στοιχείο στο οποίο βασίζομαστε είναι ότι τα αίτια του ελληνικού πληθωρισμού είναι κατά βάση εγχώρια. Πως θα ήταν εισαγόμενος άλλωστε όταν τα τελευταία χρόνια είναι διπλάσιος ως τετραπλάσιος του μέσου πληθωρισμού των εμπορικών μας εταίρων; Ο πληθωρισμός δεν έχει προκληθεί από υποτιμήσεις ή διολίσθησεις. Αντίθετα τις έχει καταστήσει αναγκαίες, προκειμένου να μην πέσει πολύ η σχετική τιμή των εμπορευσίμων αγαθών και να μπει κάποιος έλεγχος στην επιδείνωση του εμπορικού μας ελλείμματος. Το να υποστηρίξει κανείς ότι ο ελληνικός πληθωρισμός προκαλείται από τη διολίσθηση αποτελεί αντιστροφή της ιστορικής σχέσης αίτιου-αιτιατού.

Για την επιδείνωση της ύφεσης τα επιχειρήματα είναι πιο ισχυρά. Το κυριότερο βασίζεται στο ότι οι εισαγόμενες πρώτες ύλες και ημικατεργασμένα προϊόντα αποτελούν σημαντική εισροή στην παραγωγή των ελληνικών επιχειρήσεων. Αύξηση της σχετικής τιμής τους μέσω της υποτίμησης, θα μειώσει τη χρήση τους και βεβαίως τη συνολική ελληνική παραγωγή. Η αποφυγή της υποτίμησης, ενόψει του σημαντικά υψηλότερου ελληνικού πληθωρισμού, φαίνεται να αυξάνει το ελληνικό ΑΕΠ, επιδοτώντας όμως τη χρήση εισαγόμενων εισροών. Αυτό επιδεινώνει τα προβλήματα του εμπορικού ελλείμματος που δεν μπορούμε βέβαια να χρηματοδοτούμε αιωνίως. Σε τελική ανάλυση, πρέπει να αποφασίσουμε για κάποιο επίπεδο για την πραγματική ισοτιμία, το οποίο να επιδιώξουμε να διατηρήσουμε μακροχρόνια σταθερό. Αυτό πρέπει να εξασφαλίζει ένα εμπορικό έλλειμμα που λίγο ως πολύ να μπορεί να χρηματοδοτηθεί από το πλεόνασμα του ισοζυγίου αδήλων και τις αυτόνομες κινήσεις κεφαλαίου. Βεβαίως θα συνπάγεται και κάποια σχετική τιμή για τις εισαγόμενες εισροές, λίγο ως πολύ σταθερή. Μακροχρόνια, οι αυξήσεις του ΑΕΠ θα εξαρτώνται από εγχώριους παράγοντες («αυτοδύναμη ανάπτυξη») και όχι από πρόσκαιρες επιδοτήσεις της χρήσης εισαγομένων εισροών.

Δύο σημεία χρειάζονται περαιτέρω διευκρίνιση. Το πως θα διατηρείται σταθερή η πραγματική εξωτερική ισοτιμία ενόψει πιθανών δια-

(*) Επίκουρος καθηγητής οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (Birkbeck College).

φορών μεταξύ ελληνικού και διεθνούς πληθωρισμού, και το ποιοί παράγοντες οδηγούν σε αναθεώρηση του στόχου για την πραγματική ισοτιμία της δραχμής.

Οι απαντήσεις και στα δύο σημεία συνάγονται εύκολα από τα όσα είπαμε ως τα τώρα. Αρχικά πρέπει να επιλεγεί κάποια συγκεκριμένη πραγματική ισοτιμία της δραχμής που να εξασφαλίζει ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών, με την έννοια που αναφέραμε πιο πάνω. Κατόπιν να υποτιμηθεί η δραχμή κατά το ποσοστό που θα εξασφαλίζει την συγκεκριμένη πραγματική ισοτιμία-στόχο. Ακολουθεί η διολίσθηση. Στο βαθμό που ο ελληνικός πληθωρισμός υπερβαίνει τον πληθωρισμό των χωρών με τις οποίες έχουμε σημαντικές οικονομικές συναλλαγές, η δραχμή πρέπει να διολισθαίνει ώστε να διατηρείται σταθερή η αρχική πραγματική ισοτιμία. Το ζήτημα του ακριβούς ποσοστού της υποτίμησης και της μετέπειτα διολίσθησης είναι αρκετά τεχνικό και δύσκολο. Θα μπορούσε πάντως να καθορισθεί με ικανοποιητική ακρίβεια από τους πολύ καλούς οικονομολόγους της Διεύθυνσης Μελετών της Τράπεζας της Ελλάδος.

Το δεύτερο ερώτημα είναι ποιοί παράγοντες θα οδηγούν σε αναθεώρηση της πραγματικής ισοτιμίας-στόχου. Και εδώ η απάντηση είναι απλή, παρότι πάλι η εφαρμογή παρουσιάζει αρκετές τεχνικές δυσκολίες. Η πραγματική ισοτιμία πρέπει να προσαρμόζεται μετά από θεωρούμενες ως μόνιμες μεταβολές στους αρχικούς προσδιοριστικούς της παράγοντες. Για παράδειγμα, μεταβολές στη διάρθρωση της παραγωγής υπέρ του κλάδου των εμπορευμάτων, αύξηση πλεονάσματος αθλήτων, αύξηση των αυτόνομων εισροών κεφαλαίου κ.λπ. είναι παράγοντες που ευνοούν μια πραγματική ανατίμηση της δραχμής, χωρίς να βάζουν σε κίνδυνο την ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η διολίσθηση μπορεί να υστερεί της διαφοράς πληθωρισμού, ώστε να επιτευχθεί η αναγκαία «μόνιμη» πραγματική ανατίμηση της δραχμής. Το να υστερεί όμως η διολίσθηση της διαφοράς πληθωρισμού σε αντίθετη περίπτωση, δεν είναι παρά προπομπός μεγαλύτερης μελλοντικής υποτίμησης.

Μέχρι τώρα, ουσιαστικά μείναμε στις επιδράσεις της συναλλαγματικής πολιτικής στις σχετικές τιμές εμπορευμάτων και μη, εγχωρίων εισαγομένων κλπ. Δεν έχουμε αναφερθεί καθόλου σε εισοδηματικές επιδράσεις. Αυτές είναι πολύ σημαντικές, και μας φέρνουν απευθείας και στο ρόλο της υπόλοιπης μακροοικονομικής πολιτικής, κυρίως της εισοδηματικής και της πολιτικής συνολικής ζήτησης.

Οι εισοδηματικές επιδράσεις

Όπως ξέρετε και ο τελευταίος πρωτοετής φοιτητής οικονομικών, κάθε μεταβολή σχετικών τιμών δεν έχει μόνον αποτελέσματα υποκατάστασης, αλλά και εισοδηματικές επιδράσεις. Έτσι, και η μεταβολή των σχετικών τιμών που φέρνει μία υποτίμηση, ουσιαστικά μειώνει το πραγματικό εισόδημα και συνεπώς την ευημερία των καταναλωτών. Το ερώτημα είναι τι θα γίνει αν η εισοδηματική πολιτική και η πολιτική συνολικής ζήτησης προσπαθήσει να αναπληρώσει την απώλεια αυτή. Η αναπλήρωση θα μπορούσε να γίνει με την ΑΤΑ, καθώς όπως είπαμε η υποτίμηση φέρνει μια αρχική ύψωση του τιμαρίθμου, είτε με φορολογικές ελαφρύνσεις και άλλες δημοσιονομικές μεταβολές, που θα αυξάνουν το διαθέσιμο εισόδημα.

Ωστόσο, η αναπλήρωση του εισοδήματος

● ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Ίσως να έχουμε και ...φόνους με τα μελετώμενα νέα μέτρα, αν...

...Αν δεν διατιμηθούν οι υπηρεσίες, η επιμονή για κόψιμο αποδείξεων από τους πελάτες θα κάνει εχθρική την ελληνική κοινωνία

ΑΞΙΕΠΑΙΝΕΣ είναι οι προσπάθειες του υπουργού Οικονομικών κ. Δημ. Τσοβόλα για την πάταξη της φοροδιαφυγής την πρωτοβουλία του να συζητήσει το μεγάλο αυτό πρόβλημα με τις παραγωγικές τάξεις και για τη δέση μέτρων που ανακοίνωσε ότι θα περιλάβει κατά την κατάρτιση του Προϋπολογισμού 1986 για τη αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της δημοσιονομικής αυτής μάστιγας. Ένα από τα μέτρα αυτά είναι και η δημιουργία αντίρροπων συμφερόντων στους Έλληνες συναλλασσόμενους και, συνεπώς, η δημιουργία μερικών ακόμα προϋποθέσεων για τη διεύρυνση της φορολογητέας ύλης (αποδείξεις που θα στοιχειοθετούν έκπτωση από το φορολογητέο εισόδημα κλπ.).

Πρόκειται, βέβαια, για ένα μέτρο που θα έχει ελπίζομε, θετικά αποτελέσματα στη σύλληψη της φορολογητέας ύλης, με τη διαφορά όμως ότι, αν δεν ληφθούν παράλληλα άλλα μέτρα, ίσως να έχουμε αρνητικά αποτελέσματα και μάλιστα σε βάρος πάλι του Κρατικού Προϋπολογισμού αλλά και εκείνου που θα ζητάει θεωρημένες αποδείξεις. Πρόκειται για ένα μεγάλο πρόβλημα που στην περίπτωση αυτή εντοπίζεται κυρίως στο χώρο των μικρομεσαίων επιχειρηματιών και ελεύθερων επαγγελματιών. Η σημερινή εμπειρία όλων των συναλλασσόμενων στους χώρους αυτούς είναι πικρή:

- Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες και σήμερα ζητείται απόδειξη, για να χρησιμοποιηθεί ως δικαιολογητικό έκπτωσης από το φορολογητέο εισόδημα. Ωστόσο, μερικοί επαγγελματίες το ρίχνουν στο «αζάρι»: αν, λένε, πληρώσει χωρίς απόδειξη, θα μου δώσεις 3.000 δραχμές, για παράδειγμα. Αν θελήσεις να σου κόψω απόδειξη, θα μου δώσεις 4.000 δραχμές, για να καλύψω το φόρο που αναλογεί στο ποσό αυτό.

Ορισμένοι, αν όχι όλοι, υποκύπτουν στον «εκβιασμό» αυτό και τελικά δεν ζητούν αποδείξεις, με αποτέλεσμα να χάνει ο Κρατικός Προϋπολογισμός σημαντικά ίσως ποσά.

- Υπάρχουν και μερικές περιπτώσεις που οδηγούν μερικούς στα ...μαχαίρια ή γίνονται ...εχθροί. Αναφέρομε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα με σιδηρουργό. Η αμοιβή του σιδηρουργού για μια σχετική κατασκευή καθορίστηκε στις 80.000 δραχμές για την οποία πήρε προκαταβολή, με πρόχειρη απόδειξη, 60.000 δραχμών. Όταν τελείωσε η δουλειά, ο πελάτης έδωσε στο σιδηρουργό και τις υπόλοιπες 20.000 δραχμές και του ζήτησε να κόψει θεωρημένη απόδειξη για το σύνολο της αμοιβής, δηλαδή για 80.000 δραχμές. Ο σιδηρουργός είχε έτοιμη την απάντηση: ευχαρίστως θα σου δώσω απόδειξη, αλλά θα μου δώσεις άλλες 15.000 δραχμές για ...Φόρο Κύκλου Εργασιών! Ο πελάτης του υπενθύμισε ότι ως ιδιώτης, αν κόψει τιμολόγιο, θα πληρώσει μόνο το χαρτόσημο (3,6%), δηλαδή 3.000 δραχμές περίπου. Εκείνος επέμεινε ότι πρέπει να δώσει... 15.000 δραχμές.

Όταν κατάλαβε ότι ο πελάτης είναι γνώστης των λεπτομερειών αυτών, τότε του είπε να του δώσει 20.000 δραχμές, δηλαδή το υπόλοιπο της αμοιβής, για την οποία δεν υπήρχε καμιά απόδειξη! Τότε, ο πελάτης του είπε να κόψει απόδειξη μόνο για τις 60.000 δραχμές για τις οποίες υπάρχει το, έστω, ανεπίσημο δικαιολογητικό. Το αποτέλεσμα: Το αποτέλεσμα ήταν να ...φύγει απειλώντας τον πελάτη του ότι θα βάλει μπουρλότο στο σπίτι του... Και ο τελευταίος έμεινε άναυδος και, φυσικά, χωρίς απόδειξη!

Γιατί τα είπαμε όλα αυτά τα κουραστικά. Τα είπαμε για να επιστήσουμε την προσοχή του υπουργείου Οικονομικών σε μια λεπτομέρεια: αν δεν τιμολογηθούν οι υπηρεσίες που θα προσφέρουν εκείνοι από τους οποίους θα ζητηθεί η απόδειξη, το κακό αυτό θα συνεχισθεί και ίσως να έχουμε και ... φόνους.

ΔΗΜ. ΣΤΕΡΓΙΟΥ

των καταναλωτών που χάνεται λόγω της υποτίμησης, δεν βοηθάει το στόχο της μείωσης του εμπορικού ελλείμματος. Μην ξεχνάμε ότι το δεύτερο παραδοσιακό μέσο αντιμετώπισης προβλημάτων στο ισοζύγιο πληρωμών είναι η περιοριστική πολιτική συνολικής ζήτησης. Εξάλλου, το να βασίζεται κανείς μόνο στην μεταβολή των σχετικών τιμών αποδυναμώνει πολύ και την επίδραση της ίδιας της υποτίμησης. Μια αρχική μείωση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος (και των πραγματικών αποδοχών) θα βοηθούσε την προσαρμογή τόσο από την πλευρά της ζήτησης (μείωση της δαπάνης για εισαγωγές) όσο και από την πλευρά της προσφοράς (μείωση του κόστους των επιχειρήσεων).

Το παραπάνω δεν σημαίνει αναγκαστικά

κατάργηση της ΑΤΑ. Σημαίνουν απλά αναστολή της για την αρχική υποτίμηση. Για το πρώτο χρόνο μετά την υποτίμηση θα μπορούσε να δοθεί ποσοστό αύξησης μισθών ίσο με τον πληθωρισμό που υπήρχε πριν από αυτήν

Μετά το χρόνο, όταν η αρχική μόνιμη επίδραση της υποτίμησης στον τιμαρίθμο δεν θιγανταν ακλάται πια στο ετήσιο ποσοστό πληθωρισμού, η ΑΤΑ μπορεί να επαναληφθεί. Με το τρόπο αυτό θα αποφευχθεί σε μεγάλο βαθμό μια πληθωριστική επιτάχυνση από την αρχική υποτίμηση. Βεβαίως το πραγματικό εισόδημα εργαζομένων θα μειωθεί (όπως άλλωστε μειώθηκε και το 1983), αλλά αυτό είναι αναπόφευκτο τη στιγμή που το εμπορικό έλλειμμα αντανάκλα ακριβώς εθνική δαπάνη μεγαλύτερη

ρη από τις παραγωγικές μας δυνατότητες. Καμιά χώρα, ανατολική ή δυτική δεν μπορεί να ξεφύγει από τη νομοτέλεια αυτή⁽⁵⁾.

Μετά τον πρώτο χρόνο η ΑΤΑ θα μπορούσε να αποκατασταθεί, ώστε να μην υπάρξουν άλλες απώλειες στο εισόδημα των εργαζομένων. Στο βαθμό που υπάρχει αύξηση της παραγωγικότητας η ΑΤΑ δεν συνδυαστεί βέβαια και με τις αυξήσεις εκείνες που θα βελτιώνουν τις πραγματικές αποδοχές. Με την ΑΤΑ και τον κανόνα για τη διολίσθηση που αναφέραμε παραπάνω, η κυβέρνηση θα έχει υπό τον έλεγχο της δύο από τις σημαντικότερες σχετικές τιμές στην οικονομία, την πραγματική ισοτιμία και τους πραγματικούς μισθούς. Ακόμα και αν μεσοχρόνια δεν καταπολεμηθεί ο πληθωρισμός, τουλάχιστον δεν θα προκαλεί σοβαρές στρεβλώσεις στα δύο αυτά μεγέθη⁽⁶⁾.

Τα δημοσιονομικά ελλείμματα

Με δεδομένη την υποτίμηση και το πάγωμα της ΑΤΑ για ένα χρόνο, τι απομένει σαν ρόλος για την πολιτική συνολικής ζήτησης; Με πολύ λίγες εξαιρέσεις, η πολιτική συνολικής ζήτησης στην Ελλάδα, υπήρξε πάντα παθητική. Η νομισματική πολιτική είναι δέσνια των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, και τα τελευταία σπάνια προγραμματίζονται με μακροοικονομικά κριτήρια. Ορισμένες πρόσφατες καινοτομίες, στην Τράπεζα της Ελλάδος, (π.χ. έντοκα γραμμάτια για το κοινό) θα μπορούσαν να περιορίσουν την εξάρτηση της νομισματικής από τη δημοσιονομική πολιτική, και είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσες. Ωστόσο, βραχυχρόνια, τα περιθώρια είναι σχετικά μικρά. Έτσι, δεν μένει παρά να αντιμετωπισθούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα. Αν δεν περιοριστούν αυτά, τα περιθώρια για μια αποεπιτάχυνση της νομισματικής κυκλοφορίας, που μεσοχρόνια θα ερχινη τον πληθωρισμό, είναι πολύ στενά. Το κόστος του πληθωρισμού όταν υπάρχει ΑΤΑ, στους μισθούς και την πραγματική ισοτιμία, είναι βέβαια αρκετά πιο περιορισμένο. Δεν παύει όμως, να είναι σοβαρό καθώς αφενός η ΑΤΑ είναι ασυνεχής, και αφετέρου, δεν είναι γενι-

κευμένη σε όλες τις συμβάσεις. Ο πληθωρισμός έχει σοβαρές αναδιανεμητικές επιδράσεις και σχεδόν πάντα συνοδεύεται από μεγάλες διακυμάνσεις σχετικών τιμών που προκαλούν αβεβαιότητα, δυσχεραίνουν τον προγραμματισμό επιχειρήσεων και νοικοκυριών, και ευνοούν κερδοσκοπικές δραστηριότητες. Το να λυθούν οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας, μέσα σε ένα πληθωριστικό περιβάλλον, θα ήταν μάλλον απίθανο. Μην ξεχνάμε ότι οι χώρες με τις καλύτερες οικονομικές επιδόσεις έχουν πολύ χαμηλό πληθωρισμό.

Μια αντιπληθωριστική πολιτική συνολικής ζήτησης, με περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και, μέσω αυτού, μείωση του ρυθμού αύξησης της προσφοράς χρήματος, θα βοηθούσε και στην επίτευξη του στόχου για το ισοζύγιο πληρωμών. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, από εθνικολογιστική και μόνο άποψη, αντικατοπτρίζει δύο άλλες «ανισορροπίες». Την υπερβάλλουσα δαπάνη του ιδιωτικού τομέα και το δημοσιονομικό έλλειμμα. Αν δεν μειωθεί το τελευταίο, όλο το βάρος της προσαρμογής του ισοζυγίου πληρωμών πέφτει στον ιδιωτικό τομέα⁽⁷⁾.

Η ανεργία

Μένει στο τέλος, το ακανθώδες πρόβλημα της ανεργίας. Οι επιλογές που περιγράψαμε, με στόχο τον περιορισμό του εξωτερικού ελλείμματος, κάθε άλλο παρά θα βοηθήσουν στην καταπολέμησή της. Από την άλλη όμως, οι εμπειρίες των ευρωπαϊκών χωρών τα τελευταία χρόνια δείχνουν ότι το πρόβλημα της ανεργίας δεν είναι απλά πρόβλημα έλλειψης συνολικής ζήτησης. Έχει πολλές πτυχές. Αναφέρονται παράγοντες όπως η αυξημένη διαπραγματευτική δύναμη των συνδικάτων, που επιβάλλουν υπέρογκες αυξήσεις στους πραγματικούς μισθούς, οι μεγάλες διαρθρωτικές αλλαγές που προκαλέσαν τα πετρελαϊκά σοκ και οι τεχνολογικές εξελίξεις, το μεγάλο κόστος των απολύσεων, που σε καιρό αβεβαιότητας κάνει τις επιχειρήσεις να διστάζουν στις

προσλήψεις, στοιχεία του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης κλπ. ⁽⁸⁾

Σε μεγάλο βαθμό, το πρόβλημα της ανεργίας θα λυθεί με μακροχρόνιου χαρακτήρα μεταβολές τόσο στη διάρθρωση της παραγωγής, όσο και στο θεσμικό πλαίσιο της αγοράς εργασίας. Βραχυχρόνια, οι επιλογές που περιγράψαμε ίσως το εξύνουν σε κάποιο βαθμό.

Μην ξεχνάμε πάντως, ότι μέρος του προβλήματος, μπορεί να είναι οι υψηλοί πραγματικοί μισθοί, που κάτω από ένα πρόγραμμα προσαρμογής του ισοζυγίου πληρωμών θα πρέπει να πέσουν. Από την άλλη, βέβαια, υπάρχει η μείωση της συνολικής ζήτησης. Δυστυχώς λόγω της έλλειψης εμπειρικών μελετών για την ελληνική ανεργία, κάθε πρόβλεψη θα ήταν παρακινδυνευμένη.

Για να ανακεφαλαιώσουμε: Ξεκινήσαμε με τον ισχυρισμό, που ελάχιστοι πια αμφισβητούν, ότι η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών είναι το κύριο πρόβλημα της οικονομικής πολιτικής. Είδαμε, με κάποια λεπτομέρεια, τις βραχυχρόνιες προσαρμογές που θα μπορούσαν να επιφέρουν μια τέτοια μείωση. Οι προσαρμογές είναι κάθε άλλο παρά ανώδυνες. Είναι, ωστόσο, το πρώτο βήμα για τη σταθεροποίηση επιτέλους της ελληνικής οικονομίας και τη δημιουργία συνθηκών που θα επιτρέψουν αυτοδύναμη, σε κάποιο βαθμό ανάπτυξη. Ας διαστούμε πριν αρχίσουν οι δεινιστές μας να μας επιβάλουν τους όρους τους.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΛΟΓΟΣΚΟΥΦΗΣ

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Μια σημαντική προσπάθεια σταθεροποίησης έγινε το 1982 από τον τότε υπουργό Εθνικής Οικονομίας Γ. Αρσένη Γα με πρώτη αποτίμησή της θλ. Αλογοσκούφη Γ., «Η Μακροοικονομική Πολιτική της Κυβερνήσεως», «Οικονομικός Ταχυδρόμος», φ. 30, 26.7.83. Ωστόσο, η προσπάθεια δεν συνεχίσθηκε, ίσως λόγω των ευρωπαϊκών του 1984 και των βουλευτικών εκλογών το 1985. Η εξάρτηση της μακροοικονομικής πολιτικής από επικείμενες εκλογές είναι τεκμηριωμένη για πολλές δυτικές χώρες. Υπάρχει μάλιστα, η μη εύκολα απορρίψιμη «θεωρία του εκλογικού κύκλου».
2. Υπάρχουν βέβαια, και οι θεσμικές αλλαγές στην κεφαλαιαγορά που θα μπορούσαν να τονώσουν την αυτόνομη εισροή κεφαλαίων. Ίσως όμως, είναι δύσκολο να αποδώσουν αν δεν υπάρξει παράλληλα νομισματική σταθερότητα και αποφασιστική προσαρμογή και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.
3. Βλ. Αλογοσκούφη Γ., «Οι Επιπτώσεις της Συναλλαγματικής μας Πολιτικής και η λύση για την Ανταγωνιστικότητα των Προϊόντων μας», «Οικονομικός Ταχυδρόμος», φ. 44, 1.11.84, για περισσότερες λεπτομέρειες. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλοί αντί για τη διάκριση εμπορευμάτων και μη προτιμών μια άλλη διάκριση μεταξύ εγχωρίων και εισαγομένων. Και με τη διάκριση αυτή, αν ικανοποιείται μια τεχνική συνθήκη (η συνθήκη Marshall-Lerner), η υποτίμηση, αυξάνοντας τη σχετική τιμή των εισαγομένων, μειώνει το εμπορικό έλλειμμα.
4. Στην πραγματικότητα βέβαια, η άμεση αύξηση της τιμής των εμπορευμάτων θα είναι αρκετά μικρότερη. Το πόσο εξαρτάται ανάμεσα στα άλλα, και από τις βραχυχρόνιες ελαστικότητες προσφοράς και ζήτησης.
5. Ένας άλλος τρόπος που θα είχε ανάλογο αποτέλεσμα με το πάγωμα της ΑΤΑ για ένα χρόνο, είναι η εξαιρέση των εισαγωγών (ή εμπορευμάτων) από τον τιμάρθρο που θα χρησιμοποιηθεί για τον υπολογισμό της, τον πρώτο χρόνο μετά την υποτίμηση.
6. Είναι γεγονός, ότι υπάρχουν συνθήκες κάτω από τις οποίες η ύπαρξη ΑΤΑ, αποσταθεροποιεί την οικονομία. Αυτό συμβαίνει όταν κυριαρχούν οι διαταραχές από την πλευρά της προσφοράς Β. Gray J. (1976), «Wage Indexation: A Macroeconomic Approach», *Journal of Monetary Economics*, 2 221-35. Έτσι, μια αναμορφωμένη ΑΤΑ, που θα λαμβάνει υπόψη της τη διαφορά μεταξύ ονομαστικών και πραγματικών διαταραχών, θα συντελούσε πιο πολύ στη μακροοικονομική σταθερότητα.
7. Εννοείται ότι η υπερβάλλουσα δαπάνη του ιδιωτικού τομέα δεν είναι ανεξάρτητη από το δημοσιονομικό έλλειμμα. Περιορισμός του τελευταίου περιορίζει σε κάποιο βαθμό και τη ιδιωτική δαπάνη.
8. Η διεθνής εμπειρική μελέτη των προβλημάτων της ανεργίας έχει προχωρήσει πολύ τα τελευταία χρόνια. Από τους πρώτους υλιότες της έρευνας αυτές είναι οι ανεργίες του Centre for Labour Economics, των στοιχείων για την ανεργία στην Ελλάδα δεν έχουμε και αξιόλογες εμπειρικές μελέτες για τους προσδιοριστικούς της παράγοντες.

Η ΝΕΑ ΙΝΔΙΑ ΤΟΥ ΡΑΤΖΙΒ ΓΚΑΝΤΙ

Συνέχεια από την σελίδα 47

πολιτική μέσα από τον προϋπολογισμό», δήλωσε ο πρόεδρος του Εμπορικού Επιμελητηρίου της Ινδίας.

Σε συνέντευξη που έδωσε στο Newsweek, ο κ. Γκάντι τόνισε ότι «πρέπει να κάνουμε την οικονομία μας πιο ανταγωνιστική...και να δώσουμε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη της γεωργίας». Για την εξασφάλιση της τεχνολογίας που είναι απαραίτητη για τον εκσυγχρονισμό της βιομηχανίας και της γεωργίας, η κυβέρνηση στρέφεται τώρα προς τη Δύση. Σ' ένα πρόσφατο ταξίδι του κατά το οποίο επισκέφθηκε τη Γαλλία, την Ελβετία και τις ΗΠΑ, ο Γκάντι επεδίωξε τη σύφιξη των εμπορικών σχέσεων με αυτές τις χώρες, και ιδιαίτερα με τις ΗΠΑ.

Παρ' όλες τις ιδεολογικές διαφορές που χωρίζουν τις δύο χώρες, και τις στενές σχέσεις που διατηρεί η Ινδία με τη Σοβιετική Ένωση, οι Ηνωμένες Πολιτείες παραμένουν ο μεγαλύτερος εμπορικός συνέταιρος της Ινδίας. Η επίσκεψη του Γκάντι στην Ουάσινγκτον είναι ενδεικτική της επιθυμίας του για ακόμα στενότερες οικονομικές σχέσεις, και η Ουάσινγκτον ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες του, συνάπτοντας μια συμφωνία που δίνει για πρῶ-

τη φορά τη δυνατότητα στην Ινδία να εισαγάγει αμερικανική υψηλή τεχνολογία και στρατιωτικό εξοπλισμό.

Ωστόσο οι στενότεροι δεσμοί με τις ΗΠΑ δεν εκδηλώνουν, για την ώρα τουλάχιστον, μια ριζική αλλαγή προσανατολισμού της εξωτερικής πολιτικής της Ινδίας. Η παραδοσιακή φιλία με τη Σοβιετική Ένωση επισφραγίστηκε άλλωστε και με το ταξίδι του Γκάντι στη Μόσχα το Μάιο, κατά το οποίο υπογράφηκαν δύο ινδο-σοβιετικές οικονομικές συμφωνίες. Οι τεταμένες σχέσεις με την Κίνα και το Πακιστάν, και ιδιαίτερα η ανησυχία που προκαλεί στο Δελχί το πυρηνικό πρόγραμμα του Ζία, θα συνεχίσουν να παίζουν καθοριστικό ρόλο στον τρόπο που αντιμετωπίζει η κυβέρνηση τις δύο υπερδυνάμεις.

Στην εξωτερική πολιτική, όπως και στην οικονομία, ο Γκάντι φαίνεται να κατευθύνεται λιγότερο από την ιδεολογία και περισσότερο από τις πρακτικές ανάγκες και τα συμφέροντα της χώρας του. Μπορεί να είναι νωρίς ακόμα για να αξιολογηθεί κανείς τις επιπτώσεις που θα έχει η ηγεσία του σ' αυτήν την αχανή και πολυσύνθετη χώρα. Αλλά είναι ήδη φανερό ότι η Ινδία που οραματίζεται ο κ. Γκάντι είναι μια χώρα πολύ διαφορετική απ' αυτήν που του κληροδότησε η μητέρα του.